

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Interview met Jacques Wallage

Degen, T.

Citation

Degen, T. (2011). Interview met Jacques Wallage. *Bestuurskundige Berichten*, 26(3), 8-10.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3212037>

Version: Not Applicable (or Unknown)
License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3212037>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Interview met Jacques Wallage

door Tom Degen

Hoe bent u in uw huidige functies betrokken bij het belang van een representatieve overheid?

Als voorzitter van de Raad van het openbaar bestuur ben ik in hoge mate bezig met de positie van de representatieve overheid. In ons rapport 'Vertrouwen op democratie', stellen we dat de representatieve democratie op de klassieke manier, dus via politieke partijen en het parlement, de verbinding tussen samenleving en bureaucratie, tussen burger en staat, onvoldoende legt. Dat komt omdat burgers zich eigenlijk niet meer laten opsluiten in vaste politieke verbanden.

Het terugbrengen van vertrouwen in instituties in een tijd waar veel wantrouwen bestaat juist tegen deze instituties is een grote taak. Neemt u met uw missie niet teveel hooi op de vork?

Het is de realiteit. We zien dat de samenleving in een rap tempo is gehorizontaliseerd. Een grote mate van individualisering en technologie hebben de burger veel handelingsbekwamer gemaakt. De volksvertegenwoordiging is ingewikkeld geworden

"Burgers laten zich niet meer opsluiten in vaste politieke verbanden."

omdat het volk zichzelf vertegenwoordigt. Deze zelfvertegenwoordiging via sociale media, haar mondigheid en handelingsbekwaamheid, maken dat het systeem onder druk staat. Er bestaat een mentale afstand tot de instituties. Die instituties moeten zich daar goed bewust van zijn en als zij daar geen consequenties aan verbinden, lopen de instituties grote risico's dat ze het vertrouwen helemaal kwijt raken. In dat opzicht is het een kwetsbare fase.

Een representatieve democratie is verbonden met de representatieve overheid, waar we vooral kijken naar de ambtelijke organisatie. Hoe bezieet u de keuze van het kabinet het voorkeursbeleid af te schaffen?

Er zijn een aantal politieke keuzes gemaakt, die in mijn ogen, polariserend werken. Men zet zich af tegen diversiteit, in plaats van het als een mogelijkheid tot dynamiek te zien. Het proces van afstand en polarisatie wordt versterkt doordat het kabinet, binnen het gehele politieke

spectrum, hierin een vrij extreem standpunt inneemt. Het is zo gezien, een heel ideologisch gemotiveerd kabinet. Enerzijds leidt dat wel tot een grote herkenbaarheid maar het leidt bij de grootst mogelijke minderheid ook tot een grote vervreemding van de overheid. Het leidt niet tot een betere verbinding.

Hoe kan de overheid dan wel een verbinding zoeken met de burger?

Waar het om gaat, is de inhoud van het beleid en hoe daarover gesproken wordt. "Hoe minder overheid, hoe beter", klinkt het nu. Er zit geen herkenbare rol van de overheid in, waar mensen weer een beetje vertrouwen aan zouden kunnen ontlenuen. Het dilemma waar we mee zitten, is in feite dat burgers zelf steeds meer willen maar juist op cruciale momenten; veiligheid, kwaliteit van onderwijs, zorg en de toekomst

van pensioenen, wel degelijk de publieke zaak belangrijk vinden. Het kabinet heeft gekozen dat het tegemoetkomen aan deze onzekerheden via de publieke zaak minder hoog in de prioriteitenlijst staat. De politieke keuze die men maakt, waarin de overheid wordt beschouwd als iets waar je zo min mogelijk van moet hebben, is geen antwoord op de behoefte aan bescherming en verbinding die vanuit de samenleving zichtbaar wordt.

"Je krijgt goede impulsen als de organisatie niet alleen maar man, wit en boven de 50 is."

De bezuinigingen op de overheid worden echter breed gedragen. Is vernieuwen én verbinden mogelijk?

Bij de vernieuwing van de rijksdienst gaat het vaak over het volume, het woord "compact" duidt daar op, maar het gaat natuurlijk ook over de kwaliteit die je nodig hebt. Allereerst kiest men voor volume en structuur. In het kader van de afslanking schuift men een aantal praktische zaken van alle departementen bij elkaar, wat nu leidt tot een soort overkoepelend departement van tweeduizend medewerkers. Dat vind ik zelf wel een hele interessante ontwikkeling.

Je hebt dus volume, structuur en in de derde plaats de vraag wat voor soort overheid je eigenlijk nodig hebt. Het is heel interessant om te zien dat het vooral gaat over de middenoverheid en de compacte overheid, terwijl er nu heel weinig ideeën zijn over de vraag aan welke kwaliteiten de overheid eigenlijk zou moeten voldoen.

De overheid moet wendbaar zijn, verbindingen leggen in de samenleving en coalities weten te vormen. Het is dus een veel opener overheid, die minder oplegt en meer consensus georganiseerd is en op die wijze verbindt. Over dat deel van het verhaal hoor ik weinig. Dat komt doordat het kabinet zo hard heeft gekozen wat men allemaal zelf wil doen. Het heeft een vrij dirigistische agenda. Dat zie je in de cultuur, in het onderwijs, in de zorg. Het concept van een compactere overheid komt niet verder dan structuurmaatregelen. Het ontbeert dus aan een gericht concept van kwaliteit. Wat voor soort overheid willen we en wat voor rol moet de overheid de komende jaren vervullen?

Portret

Prof.dr. Jacques Wallage werd in 1946 geboren in Apeldoorn. Van 1970 tot 1981 zat hij in de Groningse gemeenteraad, waarna hij voor de PvdA tot 1998 actief was in de nationale politiek. Eerst als Tweede Kamerlid, toen als staatssecretaris van Onderwijs en vervolgens voor Sociale Zaken en Emancipatiebeleid. Tussen 1994 en 1998 was hij fractievoorzitter. Dhr. Wallage keerde daarna terug naar Groningen waar hij van 1998 tot 2009 burgemeester was. Momenteel is hij Voorzitter van de Raad voor het Openbaar Bestuur en bijzonder hoogleraar Integratie en Openbaar Bestuur aan de Rijksuniversiteit Groningen. In 2010 trad hij samen met Uri Rosenthal op als informateur gedurende de kabinetsformatie.

De aard van de overheid wordt ook bepaald door wie de overheid bemant. Hoe kijkt u aan tegen de diversiteit binnen de overheid?

Het feit dat je het voorkeurs-beleid nuanceert of zelfs afschaft en het feit dat je niet je best doet diversiteit in de publieke dienst een rol te geven, maakt dat witte mannen boven de vijftig dominant zijn. Dat helpt niet. De gedachte van diversiteit is hier ook ideologisch geladen geraakt. Hoewel de premier ontspannenheid uitstraalt, is het beleid zelf polariserend van aard.

"Diversiteit leidt namelijk absoluut tot een grotere openheid, flexibiliteit en een andere bestuursstijl."

Diversiteit, mits goed georganiseerd, leidt namelijk absoluut tot een grotere openheid, tot een grotere flexibiliteit en tot een andere bestuursstijl. Diversiteit is niet alleen een kwestie van representatie maar zeker ook een kwestie van cultuur en bedrijfsstijl. Je ziet dat organisaties waar vrouwen een belangrijke rol vervullen en waar menging in etnisch opzicht veel groter is, over het algemeen dynamischer organisaties zijn. Het is zo jammer dat dit allemaal tegenwoordig in het politiek, ideologische vlak wordt getrokken. Het is jammer omdat het zou kunnen bijdragen aan een omslag in de bedrijfscultuur die we sowieso nodig hebben. Los van de representatie die het met zich meeneemt, hebben we een dergelijke overheid nodig. Een overheid die verbindingen legt en niet

alles van boven wil opleggen. Samenwerking stimuleert en partijen gelijkwaardig om tafel wil krijgen. Je krijgt goede impulsen als de organisatie niet alleen maar man, wit en boven de vijftig is.

Leeftijd benoemt u ook als een factor. Hoe ziet u de positie van jongeren?

Die diversiteit zit hem ook in de positie van jongeren. Op het moment dat het volume zo drastische teruggaat, krijg je een overheid waar je als jongere nauwelijks meer binnenkomt. Bovendien krijgen we ondertussen een atypische organisatie omdat in het bedrijfsleven, in de dynamiek van de markt, het vooral de jonge mensen zijn die dynamiek brengen. De overheid wordt hierdoor atypisch.

U bespreekt veel ontwikkelingen sinds het aantreden van het kabinet. Het kabinet zit echter nog geen jaar, denkt u niet dat de realiteit anders is?

Het is zeker waar dat de ambtelijke organisatie een beetje kabinetresistent kan zijn. Alleen de bezuinigingen die nu op de ambtelijke organisatie worden losgelaten zijn van een omvang die op korte termijn vrij grote consequenties heeft. Mensen worden angstig om hun positie. Mensen worden hierdoor gezagsgetrouwer en minder kritisch. Terwijl we juist mensen nodig hebben die onbekommerd en kritisch in de publieke dienst werken. Daar wordt uiteindelijk het beleid beter van. De impact van de bezuinigingen op de overheidsorganisatie, niet alleen in volume maar ook in het klimaat, kan voor het functioneren van de rijksdienst grote consequenties hebben.

Op welke wijze kunt u als Raad deze ontwikkelingen in het publieke debat brengen?

De meerwaarde van de Raad is goede adviezen uitbrengen. Dat is onze tak van sport. Ons rapport 'Vertrouwen op democratie' heeft veel losgemaakt. Adviesorganen vormen vaak een grijze wereld: wat speelt zich er nou in af? Maar als je onze bundel straks leest met de afronding van het project dan zie je dat we heel veel goede inhoudelijke reacties hebben gekregen. Wat we vervolgens zijn gaan doen, is het debat proberen te stimuleren. Het rapport heeft dus een behoorlijke dynamiek ontwikkeld en dat is ook wat we moeten doen. Voor de middellange termijn serieus blijven analyseren, voor de korte termijn actuele kwesties belichten. Het blijft advieswerk. We proberen dat zo actueel mogelijk te maken en zo grondig te doen dat het geleidelijk aan een doorwerking krijgt.

Het kabinet wil naast snijden in het aantal ambtenaren ook snijden in het aantal politici. Hoe kijkt u hier tegen aan?

Als fractievoorzitter heb ik ooit een voorstel gedaan het aantal Kamerleden terug te brengen. Ik ben daar persoonlijk voor, de Raad heeft zich er niet over uitgelaten. De selectie wordt dan wat steviger. Je krijgt ook meer gezagsvolle mensen tegenover

de regering. Maar het is zeker geen wondermiddel. Het kabinet plaatst dit weer in de context van een kleinere overheid, minder ambtenaren en minder politici. Terwijl het vraagstuk niet over de grootte van de organisatie gaat, maar over de kwaliteit van het verbinden. In welke mate probeer je in beleid ruimte te maken voor de maatschappelijke dialoog? Het sleutelwoord is niet volume, het sleutelwoord is ook niet structuur, maar het sleutelwoord is plek voor een gestructureerde dialoog. De overheid reserveert voor zichzelf dan een rol als procesorganisator.

"De winst van een echt minderheidskabinet wordt niet geïncasseerd."

Daarnaast is het organiseren van een democratisch proces meer dan verkiezingen eens in de vier jaar. Ministers en Kamerleden halen eens in de vier jaar hun mandaat en denken dat ze vier jaar kunnen regeren. We moeten naar een situatie waar de autonome burger, gedurende vier jaar, ook een inbreng en medeverantwoordelijkheid draagt in het proces. Ik vind de wendbaarheid van de overheid best belangrijk maar veel belangrijker is waar de wendbaarheid voor wordt gebruikt, namelijk de democratische kwaliteit van het bestuursproces. En dat is iets anders dan volume en structuur.

Tot slot, u bent informateur geweest vorig jaar voor Paars Plus. Uiteindelijk werd het een minderheidskabinet. Hoe ziet u de bijdrage van een minderheidskabinet aan het herstel van vertrouwen?

Op zichzelf kan een minderheidskabinet een bijdrage zijn aan open politieke verhoudingen en meer interesse voor het proces, maar dit is heel wat meer dan alleen maar neuzen tellen. Dit is eigenlijk een situatie van vlees noch vis. Als het uitkomt, is het een minderheidskabinet, als het niet nodig is het een gewoon meerderheidskabinet. Het minderheidskabinet heeft nu een hybride karakter. Een echt minderheidskabinet in deze fase zou niet zo erg zijn. Dat zou namelijk leiden tot een open debat en open keuzes. Dit is een feitelijk meerderheidskabinet en als het zonder meerderheid zit gaat het pas op zoek naar een andere meerderheid. Dat is een verwrongen situatie. Die veel irritatie oplevert, ik denk niet dat deze vorm van een minderheidskabinet houdbaar is. Omdat de winst van een echt minderheidskabinet voor de democratie niet geïncasseerd wordt.